

Utredning gällande rennäring i Fjätervålen, Älvdalens kommun

Inom Idre Nya Samebys vinter- betesmarker

Innehåll

1.	Sammanfattning	3
2.	Bakgrund	6
2.1.	Planprocessen kopplat till rennäringen	8
3.	Rennäringen	8
3.1.	Allmänna förutsättningar	8
3.2.	Renskötselområde	9
3.3.	Gällande rätt	10
3.4.	Urminneshävd och sedvanerätt	10
4.	Idre Nya sameby och betesrätten	11
4.1.	Idre Nya sameby och vinterbetesrätt i Fjätersvålen	12
4.2.	Årstidsland	12
4.3.	Riksintresse för rennäring	14
4.4.	Kärnområden, strategiska platser och funktionella samband	14
4.5.	Årstidsland kopplat till Fjätersvålen	15
4.6.	Fjätersvålen som förvinterland	16
4.7.	Renskötelsrätten som ett allmänt och enskilt intresse	17
4.8.	Riksintresseområden i Fjätersvålen	18
4.9.	Sammanfattning av riksintresseområdena	22
5.	Bedömning av nollalternativets miljöpåverkan	23
5.1.	Effektbedömning	24
6.	Bedömning av planförslagets påverkan på rennäringen	25
6.1.	Effektbedömning	26
7.	Förebyggande och skadelindrande åtgärder	30
8.	Översiktsplan	33

1. Sammanfattning

Fjätervålen ligger inom Idre Nya samebys vinterbetesmarker. Fjätervålen grundades redan på 1960-talet och är sedan en lång tid tillbaka redan exploaterat vilket innebär att stora markområden redan är ianspråktaga sedan den första exploateringen av fjälldalen på 1970-talet. De första byggnaderna för bostadsändamål uppfördes på 1970-talet och den första liften anlades 1976. 1983 bildades Fjätervålen Skidlift AB, nuvarande Fjätervålen AB.

Befintliga nedfarter och liftar ligger inom naturreservat och är därav utpekade som särskilt område för friluftsliv samt skidområde, se Skötsel- och bevarandeplan för Stadjan-Nipfjällets naturreservat i Älvdalens kommun (Länsstyrelsen Dalarna). Området klassades dessutom som Natura 2000-område¹ år 1995.

Området för planförslaget ligger utanför område som utgör renens viktiga områden inom beteslandet, såsom kalvningsland, huvudkalvningsland, brunstland eller trivselland. Planförslaget ligger även utanför område som utgör flyttleder eller svåra passager, då närmsta led ligger på andra sidan fjället och anses därför inte påverkas. Det som i dagsläget redan berörs och även ligger inom planområdet är ett uppsamlingsområde på Fjätervålen, inom befintligt backområde. Det föreslagna planområdet kommer att beröra en mindre del av ett riksintresseområde för rennäring.

Planförslaget har tagits fram med avsikt att skapa minsta möjliga störning för den pågående markanvändningen för rennäring i området. Den föreslagna planen har under arbetets gång justerats. Nya nedfarter/liftrar i norr och söder har tagits bort i det nya planförslaget. Planen har även på nytt reviderats under 2025 och därmed är denna rennäringanalys uppdaterad. Den slutliga versionen av rennäringanalysen levererades till en början den 27 oktober 2022 men har nu genomarbetats på nytt.

Planförslaget kommer att möjliggöra att destinationen koncentreras och vidareutvecklas där den faktiskt är belägen, i stället för att ta orörda fjällområden i anspråk. På så sätt koncentreras störningen till de områden där det redan finns befintliga störningar. Nya pister och liftar som planeras kommer att ske inom samt intill befintligt skidsystem. Större områden som berör stolliften samt skidnedfarter används redan idag för skidåkning.

Fjätervålen har sedan det grundades varit en aktiv skidort med en stark vision att kunna växa som skidort. Planområdet bedöms redan stort av befintliga verksamheter. Det måste ges betydelse vid

¹ I bevarandeplanen står bara att regeringen föreslog området för EU-kommissionen 1995 enl art- och habitatdirektivet respektive 1996 enligt fågeldirektivet.

prövningen, eftersom påverkan måste vara betydligt lägre än om projektet lokaliserats till tidigare ostörda lägen.

Kopplat till bedömning och effekter, anses planförslaget påverka rennäringens bedrivande negativt, men i mindre omfattning nu när planförslaget reviderats två gånger, framför allt mot bakgrund att skogsområden tidigare tagits bort, samt att toppstuga i nya planförslaget förflyttats ned till befintligt backområde, nedanför toppen av befintlig samt ny lift.

I analysen görs bedömningen att planförslaget rent övergripande innebär en liten negativ konsekvens för rennäringen. Visserligen kan undvikelse-effekter samt mer geografiskt utbredda störningszoner ske uppe på fjällen, dock föreligger det redan störningszoner inom dessa områden. De utbredda störningarna som kommer att ske överlappar därmed redan delvis befintliga störningszoner. För att planförslaget inte ska öka störningarna i fjällområdet, förutsätter det att det finns en tydlig styrning av de människor som befinner sig på fjällen.

Förutsättningen att bedriva rennäring i området kan komma att påverkas om funktionella samband försvagas mellan å andra sidan rennäringens kärnområde som berörs inom den övre delen av planen, tillsammans med andra viktiga delar av kärnområden inom året-runt markerna, exempelvis på Nipfjället och Städjan.

Exempelvis är Nipfjället ett uppsamlingsområde och trivselland där betesområdet är av stor vikt under förvinter och vårvinter. I området stannar ofta tjurar under sommar, förhöst och förvinter. Området används som reservbete under vintrar då annat vinterbete är låst. Det är viktigt att de flyttleder som finns fortsatt skyddas, exempelvis flyttleden från Höstet, över Slagabäckstöten, Nipfjället och vidare mot Städjan. Markerna omkring flyttlederna utgör bra betesområden och samebyn strävar efter att hushålla med betet i dessa områden.

Majoriteten av besökarna inom naturreservatet är idag i Grövelsjön, Fulufjället på Städjan och Nipfjället. I Fjätervålen har det tidigare varit begränsat med vandringsleder och det har därför ansetts svårt med en tydlig styrning av de människor som besöker reservatet från Fjätervålen. Dock arbetar bolaget aktivt med att föra en dialog med Länsstyrelsen gällande detta.

Bolaget har ambitionen att utveckla dialogen ytterligare med Länsstyrelsen om att göra i ordning gamla stigar och leder i befintliga längdspår, detta för att styra besökarna. Under sommaren 2025 anlades en led tillsammans med Länsstyrelsen som idag kallas Foskdalsvallsleden. Under vintertid finns redan en tydlig styrning av människor, då de allra flesta håller sig till liftsystemen och längdsskidspåren.

Sammanfattningsvis bör det tydligt framföras att Fjätervålen sedan en lång tid tillbaka varit en skidort med många året-runt besökare. Detaljplanen har ett flertal gånger reviderats för att göra minsta möjliga

påverkan på rennärningen. Dessutom har bolaget aktivt arbetat för att ta fram nya leder tillsammans med Länsstyrelsen samt undantagit etableringar på södra sidan av fjällen.

Sammanfattningsvis bedöms att det finns risk för liten negativ effekt och därmed liten negativ konsekvens för aspekten rennärning i planförslaget, både som enskilt och allmänt intresse. Risken för liten negativ konsekvens bedöms dock lite större i jämförelse med nollalternativet, sett till att antal besökare i Fjätervålen kommer att öka på en mer konstant nivå i förhållande till nollalternativet och att det funktionella sambandet till viss del kan komma att försvagas lite. Bolaget uppger dock att endast ca 70-90 personer antas besöka toppstugan sommartid. Sommartid kommer människor att använda befintliga stigar och befintlig traktorväg för att ta sig upp till toppstuga.

Foskdalsvallsleden uppfördes sommar 2025 i samråd med Länsstyrelsen och denna led kommer att nyttjas av besökare, i övrigt sker ingen ny etablering av vandringsleder på den södra sidan av fjällen. Människor som följer leder på den södra sidan av fjällsidan kommer hänvisas till Foskdalsvallsleden och informationsskyltar om att människor ska hålla sig till gällande leder kommer att uppföras i samråd med Länsstyrelsen.

Det sker en tydlig styrning av människor då de människor som vistas i området kommer att röra sig inom skidområde och området för ny bebyggelse. Den viktigaste orsaken till den förändrade effektbedömningen och att det sker en mindre negativ effekt för rennärningen är för att planen revideras och att område närmare riksintresseområdet inte kommer påverkas i någon större omfattning, då befintlig traktorväg upp till toppstuga kommer användas som serviceväg. Fortsatt kommer det befintliga liftsystem som redan finns uppe på fjällen att användas för att ta sig dit vintertid. Det är intill befintlig liftsystem som ny lift kommer att anläggas.

I och med att bolaget använder befintlig väg, inte anlägger ny väg samt att bolaget framför allt minskar ned detaljplanen genom att uppföra mindre bebyggelse i de två flyglar som nu plockats bort. Mindre markanspråk och mindre bebyggelse leder sammantaget till att mindre negativ effekt sker på rennärningen. Bolaget visar på hänsyn till rennärningen som ett allmänt och enskilt intresse när nu planen revideras och det sker aktiva skyddsåtgärder både inför, under byggskede samt alla anläggningar och byggnader är färdigställda.

Gällande befintliga vägar och liftsystem så kommer bolaget förutom att använda befintlig traktorväg upp till toppen och befintligt liftsystem, även att endast anlägga och nyttja befintlig liftgata för att nödvändig infrastruktur till toppstation och toppstuga.

För att det funktionella sambandet inte ska försvagas är det viktigt att det sker en tydlig styrning av människor på fjällen, vilket det idag till stor del gör när bolaget samarbetar tillsammans med Länsstyrelser med att anlägga leder uppe på fjällen. Bolaget kommer fortsatt ta stort ansvar gällande detta

arbete och regleras genom de skyddsåtgärder som tagits fram i gällande MKB. Detta är viktigt, i synnerhet i de fall det är större brist på bete för djuren rent övergripande, beroende på exempelvis isförekomst, snödjup eller skare. Renskötselns markanvändning varierar mellan årstiderna beroende på olika faktorer så som nederbörd, temperatur och vindförhållanden och måste därför anpassas efter faktiska förhållanden.

2. Bakgrund

Fjätervålen ligger inom område för rennäring, inom Idre samebys vinterbetesmarker. Fjätervålen grundades redan på 1960-talet och är sedan en lång tid tillbaka exploaterat. Större markområden i Fjätervålen, inom Idre samebys vinterbetesmarker är redan ianspråktagna sedan den första exploateringen av fjälldalen på 1970-talet. De första byggnaderna för bostadsändamål uppfördes på 1970-talet och den första liften anlades 1976. 1983 bildades Fjätervålen Skidlift AB, nuvarande Fjätervålen AB.

Serneke Group AB erhöll 2019-02-19 planbesked från Älvdalens kommun för att utveckla Fjätervålen som destination. Fjätervålen AB:s skidanläggning planerar att förädla och utveckla befintlig anläggning med målsättningen att bli Nordens mest innovativa och hållbara fjälldestination. vilket framgår av bolagets visionsplan, se fjatervalen.se. Detaljplaneringen ska omfatta nya liftar, nya nedfarter, toppstuga, ny centrumanläggning med hotell, sportshop, restaurang, livsmedelsbutik med mera. Det planeras även för året-runt verksamhet som bland annat innebär mountainbike- och vandringsleder. Verksamheten förutsätter nybyggnation av bostäder, fördelat på hyresrätter, bostadsrätter och äganderätter.

I figur 1, illustrationsplan, visas tidigare preliminärt planområde med föreslagen utbyggnad markerad.

I figur 1a illustrationsplan, visar nuvarande preliminärt planområde med föreslagen utbyggnad markerad.

2.1. Planprocessen kopplat till rennärningen

Den föreslagna planen har under arbetets gång justerats. Nya nedfarter/liftar i norr och söder har tagits bort i det nya planförslaget från 2022. De två flyglarna med tänkt bebyggelse har även plockats bort. Planen har på nytt reviderats under 2025 (se figur 1a). Bifogade kartor ovan (se figur 1 och figur 1a ovan) visar ännu ett förslag till ändringar av planområdets gräns daterat 2024-10-01. Ändringarna avser att inte längre låta omfatta de två områden med bebyggelse norr och söder om centrum, samt att den transportlift som föreslogs i öster plockats bort. Toppstugans placering har reviderats och flyttats ned och planeras att uppföras inom befintligt liftsystem och nedanför toppen av liftens högsta punkt.

I det nya planförslaget från 2025 ska befintlig väg inom liftsystemet användas, i stället för att anlägga ny väg. Detta får betydelse framför allt under anläggningsfasen, men även när människor sommartid ska ta sig upp till toppstugan. Människor kommer då ledas till att röra sig inom område för befintlig väg. I övrigt kommer människor styras till att använda den led som togs fram tillsammans med Länsstyrelsen, den så kallade Foskdalsvallsleden.

Bolaget har genomfört en mängd utredningar och för diskussioner med såväl kommun, Länsstyrelse som Idre Nya Sameby för att hitta den bästa lösningen för alla parter. Syften med dessa möten är att få en tydlig beskrivning av samebyns förutsättningar att bedriva rennärning samt att förstå hur markanvändningen ser ut i området. Det är också viktigt att få samebyns syn på konsekvenserna av exploateringen. Samebyns syn på exploateringen ska framför allt redovisas genom att samebyn får möjlighet att lämna separata yttranden under planerade möten och under plansamråd. Målsättningen är att placera sittlift, toppstuga m.m. där det gör minst påverkan på rennärningen.

I utredningen bedöms direkt påverkan inom planområdet. Förutom att beskriva konsekvenserna inom det faktiska planområdet är det även relevant att bedöma ett mer omfattande geografiskt perspektiv, ett så kallat influensområde vilket ska göras för följande aspekter:

- Riksintresse för rennärning
- Påverkan på rennärningens markanvändning

3. Rennärningen

Nedan följer en genomgång av rennärningens allmänna förutsättningar, vilket bland annat beskriver rennärningen både som en näring och en rättighet.

3.1. Allmänna förutsättningar

Renskötselrätten tillkommer det samiska folket och utgör både en enskild och kollektiv rätt, men kan enligt rennäringslagen bara utövas av en same som är medlem i en sameby. En sameby är en

administrativ och ekonomisk sammanslutning bestående av en egen styrelse som för det kollektiva och enskilda ska leda rensköteln på ett specifikt geografiskt område.

I Sverige finns idag 51 samebyar och renbetesrätten råder på ungefär 50 procent av Sveriges yta. Uppskattningsvis finns idag ca 4 600 renägare, varav 2 500 personer är beroende av inkomster från renskötsel, men det är endast en minoritet som ägnar sig åt renskötsel. 33 fjällsamebyar bedriver renskötsel från Idre i söder till Karesuando i norr. I Lappland nedanför odlingsgränser finns ytterligare tio skogssamebyar samt 8 koncessionssamebyar där renskötsel bedrivs med särskilt tillstånd.

3.2. Renskötselområde

Renskötselrätten får bedrivas inom det så kallade renskötselområdet som sträcker sig från Norrbotten ovan odlingsgränsen till Dalarna i söder. Dessa områden delas in i året-runt marker som får användas året om och vinterbetesmarker som får användas mellan den 1 oktober och den 30 april, 3 § RNL.

Året runt marker är ovan odlingsgränsen som tillhör eller tillhörde staten vid utgången av juni 1992, med undantag för de delar av Jämtlands län och Kopparbergs län som tillhör eller tillhörde staten vid utgången av juni 1992, där det i stället benämns som renbetesfjäll. Odlingsgränsen inrättades av staten som en gräns för jordbrukets utbredning, dels för att förhindra anläggandet av olönsamma jordbruk, dels för att skydda intresset för renskötseln.

Renbetesmarkerna i Dalarna omfattas dock inte av renbetesfjäll enligt 3 § RNL. Enligt 3 § 2 st. RNL ska med renbetesfjäll förstås de vid avvittringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgningen av dessa fjäll. De aktuella markerna i Dalarna är inte sådana som är avsatta som renbetesfjäll vid avvittringen eller som har upplåtits till utvidgning av dessa fjäll, utan markerna har upplåtits genom kungliga brev. Marken i Dalarna som Idre Nya sameby disponerar omfattas således inte av lagens definition av renbetesfjäll. (Att det inte finns renbetesfjäll i Dalarnas län framgår även av SOU 2005:116, Jakt och fiske i samverkan, s 108).

Samebyarna har en kollektiv rätt att för det gemensamma behovet använda betesområde för renbete, 15 § RNL. Samebyn har även rätt att flytta renarna mellan olika betesområde. Flyttningslederna kan dock på uppdrag av Länsstyrelsen ändras om det inte leder till väsentlig olägenhet för renskötseln, 23-24 §§ RNL. Inom i princip varje sameby ska det enligt motiven till RNL finnas grundläggande förutsättningar för att bedriva renskötsel. Det betyder att samebyarna ska ha "stadig" tillgång till både vinterbetesmarker och året-runt marker där vinterbetesmarker poängteras som särskilt skyddsvärda. Vid bedömning av renskötselns behov ska hänsyn tas till alternativa betesområden, flyttningsleder och sammanhängande betesområden under de olika årstiderna. (Prop. 1985/86:3 s. 57 och 161).

3.3. Gällande rätt

Renskötselrätten är en civil rättighet och en bruksrätt till fast egendom av särskilt slag som uppkommit genom långvarig markanvändning för jakt, fiske och renskötsel. (Bengtsson 2004, s. 48). Renskötselrätten regleras framför allt i rennäringslagen (RNL) (1971:437) bestämmelser, men bruksrättens innehåll ska även tolkas utifrån hur samer inom renskötselområdet traditionellt använt marken. (Bengtsson 2004, s. 88). Renskötselrätten är en särskild rätt till fastighet och har säregna egenskaper. Rätten gäller oberoende av avtal och är inte begränsad i tiden som exempelvis hyra, arrende och annan form av nyttjanderätt till fastighet. Den är inte heller beroende av lagstiftning för att kunna existera. Så länge denna rätt utövas av samerna lever den kvar (SOU 2012:73 s. 184). Genom RNL framgår att den som är same och medlem i en sameby får använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar, 1 § RNL.

3.4. Urminneshävd och sedvanerätt

Hänsynskraven i RNL skiljer sig åt beroende på om mark- och vatten är belägen inom året-runt mark och renbetesfjällen eller inom vinterbetesmarker. Vinterbetesmarker har ett annat rättsskydd och omfattas inte av urminneshävd, utan grundar sig i stället på sedvanerätt. Dessa begrepp ska här nedan förklaras närmare.

Renskötselrätten och samernas rätt till mark och vatten inom året-runt mark och på renbetesfjällen har sin grund i urminnes hävd. Det innebär att bruksrätten kan se olika ut och ha olika innehåll beroende på hur länge marken och vattnet har använts på en viss plats. (Bengtsson 2004, s. 88). Genom två rättsfall har det utretts vilken omfattning och innehåll renskötselrätten har, bland annat utifrån fakta om hur samer brukat mark och vatten inom vissa områden sedan en lång tid tillbaka (Se bland annat Skattefjällsmålet NJA 1981 s. 1 och Nordmalingsmålet NJA 2011 s. 109). Hur långt tillbaka i tiden som urminnes hävd och sedvana ska sträcka sig är oklart, men en rimlig utgångspunkt i Nordmalingsmålet gällande vinterbetesmark ansågs vara omkring 90 år:

”En första fråga är vilket tidsperspektiv som ligger i uttrycken ”av ålder” och ”efter gammal sedvana”. Den bakomliggande tanken får anses vara helt enkelt att samerna har rätt att bedriva renskötsel där de brukar göra det. Det ska vara fråga om ett faktiskt bruk som är väl etablerat och godtaget. Hur lång tid som krävs för att etablera en rätt till vinterbete i en viss trakt kan inte anges generellt i antal år. I sakens natur ligger att det tar mer än en generation, och den tid om 90 år som brukar anges i fråga om urminnes hävd kan vara en rimlig utgångspunkt” (NJA 2011 s. 109 p. 12).

Av motiven till RNL handlar urminnes hävd om att ”klargöra renskötselrättens ursprung”. Efter Skattefjällsmålet skedde en lagändring i 1 § RNL. Det ansågs viktigt att slå fast att renskötselrättens året-runt marker inte grundar sig på lagstiftning eller upplåtelser, utan på urminnes hävd. Detta för att uppmärksamma samernas ställning och att betrygga deras rätt. (Prop. 1992/93:32 s. 90). Sedvanerätten har

rättslig relevans och kan bland annat tolkas som rättskälla av domstolar. I Nordmalingsmålet valde domstolen att tolka samernas rätt att nyttja vinterbetesmark utifrån sedvana, vilket kan förklaras som ett tillvägagångssätt som följs av många, ett förhållningssätt som är traditionellt och ska följas av fast praxis. (Brännström 2017, s. 144). Det finns en koppling mellan begreppet sedvana och urminnes hävd, men vid tillämpning av sedvana får friare bedömningar göras (Brännström 2017, s. 145). Dock får det anses vara tillräckligt att fastställa att om samernas bruk av markområden för renskötseln når upp till en viss varaktighet och kontinuitet, leder det till uppkomsten av renskötselrätten. Denna rättighet föreligger oavsett om den grundar sig på sedvanerätt eller urminnes hävd. (Brännström 2017, s. 146).

4. Idre Nya sameby och betesrätten

Idre Nya sameby är en fjällsameby i Dalarnas län. Samebyn är Sveriges sydligaste och har sina året-runt marker i Älvdalens kommun samt del av Härjedalens kommun. För att förstå samebyns markanvändning har en genomgång skett av dokumentet markanvändningsredovisning och driftplanering för Idre Nya sameby.

Syftet med markanvändningsredovisningen är att det ska utgöra underlag för samebyarnas egen driftplanering, samt utgöra förhandlingsunderlag vid överläggningar med konkurrerande markintressen. Markanvändningsredovisningen ska även utgöra underlag vid planläggning och utgöra underlag vid förhandlingssituationer samt kommunala översiktsplaner.

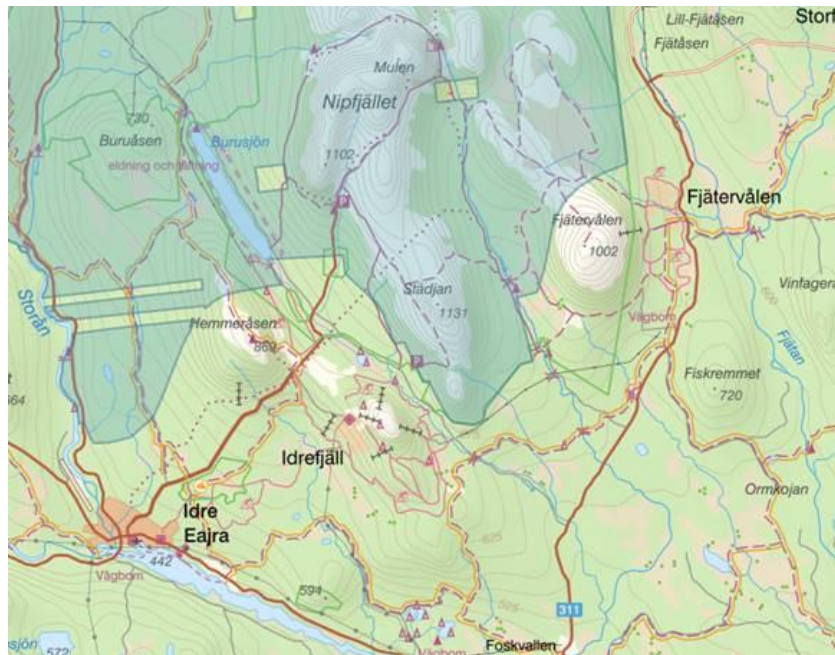
Av markanvändningsredovisning framgår att samebyns barmarksbete utnyttjas intensivt och är starkt begränsat, där nettoarealen beräknas till 860 kvadratkilometer. Området omfattar Slugufjället – Fiskebäckstöten – Långfjället – Storvätteshoggen – Hällsjövälen – Hävlingskläppen – Rutfjället. Till Idre Nya samebys året-runt marker hör även området öster om vägen Fjätvallen – Foskros och väster om stängslet Fjätvallen – Foskros. För vinterbete använder samebyn området utanför året-runt marker, omfattande i stort markerna sydöst om stängslet Fjätvallen – Foskros mot länsgränsen, innefattande markerna till en gräns söder om Idre – Heden – Särna till Trängseldammen, samt markerna norr om riksväg 295 mot riksgården och samebyn.

Renskötseln är för samebyn en arealkrävande näring där samtliga renar strövar naturligt mellan olika betesmarker under olika tider på året. Mellan åren kan betesmarkerna även variera till följd av förändringar av exempelvis väderlek och betestillgång.

Det ska finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen inom varje sameby, vilket innebär att det skall finnas en säker tillgång till året-runt marker, renbetesfjäll och vinterbetesmarker som har en avgörande betydelse för rennäringens bedrivande. Renskötselrättens förfoganderätt innefattar själva markvegetationen, där laven och markvegetationen i övrigt omfattar rättighetens objekt.

4.1. Idre Nya sameby och vinterbetesrätt i Fjätervålen

I kartunderlaget nedan, översänt från Sametinget 2022-04-12, framgår att området för detaljplanen ligger utanför det markerade området som utgör delar av samebyns året-runt marker. Området för detaljplanen ligger utanför detta område, men samebyn har delar av sina vinterbetesmarker i den befintliga anläggningen och dessa är således även inom planerat planområde.

Figur 2. Det markerade området i bifogad kartbild visar område för året-runt mark

4.2. Årstidsland

Under hela året använder renarna olika delar av landskapet för kalvning, rast/flytt och bete. Det som gör att renarna under året flyttas och vandrar mellan olika delar av renskötselområdet har med renens naturliga drift att göra. De flyttar sig och rör sig naturligt mellan olika områden, där behov av bete ser olika ut under olika årstider. Renskötare kan styra renarna mellan olika områden, men renskötseln har sin grund i renens naturliga beteende. Förflyttning sker genom större samlade förflyttningar av hjordar samt naturlig strövning. Dessa förflyttningar kan ske dels genom hjälp av skoter, skidor, helikopter, terrängmotorcyklar eller till fots. Flyttning sker också med hjälp av lastbilar då det föreligger svåra förhållanden och då avstånden är stora, även i de fall då områden av mark är starkt påverkat av olika verksamheter samt infrastruktur såsom allmänna vägar och järnvägar.

Renskötselns markanvändning varierar mellan årstiderna beroende på olika faktorer så som nederbörd, temperatur och vindförhållanden och måste därför anpassas efter faktiska förhållanden. För att kunna bedriva renskötsel krävs stora betesarealer. Markanvändningen varierar på grund av olika

betesförhållanden, beroende på is-förekomst, snödjup eller skare. Rennäringen är i behov av enhetliga betesområden. Konkurrerande intressen kan leda till att näringens bedrivande försvåras.

Utifrån Sametingets kartor över samebyarnas markanvändning följer nu en beskrivning av årstidsland för samebyn (Sametinget 2018):

Vårvinter (mars-april)

Beroende på snöläge och betestillgång påbörjas flyttningen mot vår- och kalvningsland. Detta sker efter naturliga flyttleder. Också vid denna tid är rastbeten av stor betydelse. Renen söker sig mot solsidor i sydsluttningar och älvdalar, där kommer barmarken tidigt. Tjockt snötäcke och hård skare gör att hänglavsbete är nödvändigt.

Vårland (april-maj)

Under maj månad sker kalvningen. Vajorna uppsöker gynnsamma platser i terrängen. Dessa platser ligger ofta i sydlägen, där det finns lå och där barfläckar tidigt tinar fram. Kalvningslanden är vid denna period mycket känsliga för yttre störning.

Försommarland (juni)

Tiden innan myggen infunnit sig betar renen i björkskogen samt vid myrmarker och bäckdrag. I dessa områden kommer grönskan tidigare än på kalfjället.

Sommarland/Högsommarland (juni-juli)

Renarna är under denna tid utspridda över olika kalfjällsområden. Under främst juli månad sker ett omfattande arbete då renar samlas till kalvmärkningsgården. Samlingsarbetet är arbetskrävande och störningskänsligt.

Sensommar (augusti)

Vi denna tid återfinns renen i den låglänta björkskogen och vid myrmarker. Där betar den framförallt svamp men också gräs och örter.

Höstland (september-oktober)

Under den tid som gått sedan kalvmärkning har renen spridit sig över stora områden. Därför krävs insatser för att samla in renarna till sarvslakt (slakt av handjur). Detta sker i huvudsak i början av september.

Förvinterland/Förjuls vinterland (november-december)

Snön och isarna har kommit och grönbetet har försämrats. Renarna samlas ihop av renskötarna för slakt och skiljning till mindre vintergrupper. Under denna tid påbörjas flyttningen till vinterlandet, det är

under förvinterland de naturliga flyttlederna används. Detta är ett mödosamt arbete som tär både på ren och renskötare. Lämpliga rastbeten är en förutsättning för att kunna genomföra flyttningen.

Vinterland (januari-mars)

Vinterbetesmarkerna betraktas ofta som rennäringens "flaskhalsar". Dessa områden är känsliga för ingrepp och störningar av olika slag. Även små ingrepp kan få betydande konsekvenser. Avgörande för dessa områdens funktion är tillgängligheten till sammanhängande lavmarker av tillräcklig storlek som också har god betesro.

4.3. Riksintresse för rennäring

Av 3 kapitlet i MB framgår grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden. En avvägning ska göras för att uppnå en god hushållning med mark- och vattenområden utifrån de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till dess läge, beskaffenhet och föreliggande behov, 3 kap. 1 § MB. Av 3 kap. 5 § framgår att mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Områden som är av riksintresse för rennäringen ska skyddas. Riksintressen redovisas som kärnområde, strategiska platser och funktionella samband.

Planområdet ligger inom ett riksintresseområde enligt 3 kap. miljöbalken (MB) i anslutning till planområdets övre del. Planen berör ett kärnområde för riksintresset rennäring enligt 3 kap. 5 § MB. Den planerade toppstugan samt en mindre del av norra toppen av planen ligger inom detta riksintesseområde.

4.4. Kärnområden, strategiska platser och funktionella samband

Kärnområden är områden som utgör kraftcentrum inom samebyn. Sådana bör skyddas därför att de har en total kvalitet som har avgörande betydelse för möjligheterna att varaktigt bedriva renskötsel inom samebyn. Strategiska platser avser områden som är skyddsvärda för att renskötseln ska klara viktiga förflyttningar mellan andre betesområden och kärnområden och består bland annat av områden av anläggningar, leder, svåra passager, rastbeten, uppsamlingsområden och stängsel.

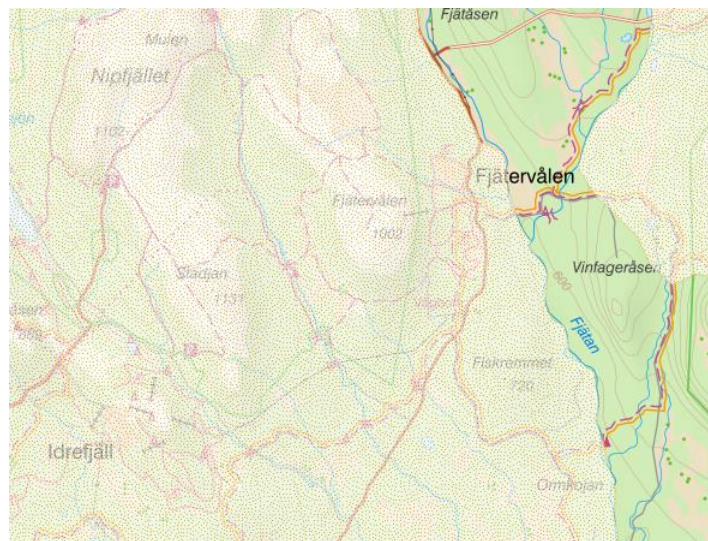
Funktionella samband är en förutsättning för att kunna bedriva renskötsel i en sammanhängande årscykel. Detta innebär bland annat att exploateringar som sker inte ska tillåtas störa renskötseln i ett område och i en sådan omfattning att den totala effekten påverkar att samebyns årscykel hotas.

För att kunna bedriva en välmående renskötsel krävs stora ytor som inte fragmenteras. Det är ofta områden som ligger mellan olika riksintressen som kan utgöra en viktig funktion. Exempelvis hur riksintesseområden knyts ihop och fortsatt kan användas på ett sätt att det inte innebär olägenhet för renskötseln i Fjäntervålen kopplat till andra viktiga områden för renskötselrätten.

Hela reservatet används som förvinterland, medan nyttjandet under övriga tider av året framgår av kartorna under rubriken 4.6 nedan (Kartor över rennäringens olika anspråk enligt Sametingets digitala underlag). Kalvningsland ligger mer norrut, inom Långfjällets naturreservat.

4.6. Fjätervålen som förvinterland

Av markanvändningsredovisning och driftplanering för Idre Nya sameby från 1990 framgår att samebyns barmarksbete utnyttjas intensivt och är starkt begränsat. Fjätervålen utgör förvinterland för samebyn.

Figur 4. Det markerade området i bifogad kartbild visar område för förvinterland

Av markanvändningsredovisningen framgår att den största konkurrensen för sameby är turismen och det rörliga friluftslivet inom samebyn. Dessutom försvårar eller omöjliggör skogsbruket renskötseln inom vissa speciellt viktiga områden och splittrar sammanhängande betesområden. Samebyn anser vidare att en ökad turism inom samebyn medför ett produktionsbortfall och ökad arbetsbelastning för samebyn, eftersom det leder till svårigheter att hålla renhjorden samlad inom året-runt markerna. Avverkningarna på vinterbetesmarkerna sker också i stor omfattning enligt samebyn.

Betydelsefulla områden i flyttledernas stråk har avverkats eller planeras att avverkas. Markerna omkring flyttlederna utgör bra betesområden och samebyn strävar efter att hushålla med betet i dessa områden.

Idre Nya sameby anser att de är hårt trängd av både turismen, det rörliga friluftslivet och skogsbruket. En fortsatt utveckling av dessa näringar inom samebyns viktiga områden utan samråd med samebyn, kan enligt tidigare uppgifter från samebyn omöjliggöra rennäringens existens i området. Samråd har skett med samebyn sedan projektet startades och sker löpande under projektets gång, för att möta samebyns krav samt att skapa möjligheter för rennäringens existens i området, särskilt inom riksintresseområdena.

Det nämns vidare i markanvändningsredovisningen att en viktig flyttled till vinterbetesmarkerna finns från Höstet, över Slagabäckstöten, Nipfjället och vidare mot Stådjan, vilket är en av alla flyttleder som ska skyddas. Utfodringsplats finns för stödutfodring av renarna på vinterbetesmarkerna mellan Nipfjället och Stådjan.

Enligt markanvändningsredovisningen motsätter sig samebyn en fortsatt exploatering inom samebyns året-runt marker med hänvisning till att området idag redan är starkt begränsat för renbete och utnyttjas intensivt under stor del av året. Fjäternvålen pekas ut som vinterbetesmark men samebyn anser rent generellt att om exploateringen fortsätter runt om Fjäternvålen under en stor del av året, kan rennäringen omöjliggöras i nuvarande omfattning och driftform. Under planarbetets gång har dock ett flertal möten skett och samebyn har tillsammans med bolaget haft samarbetsdialoger för att möjliggöra fortsatt samexistens.

Enligt uppdaterad information från Idre Nya sameby i mars 2022 gäller samma information som uppgetts i markanvändningsredovisningen från 1990.

Enligt samebyn är det viktigt att förstå att markanvändningen ser olika ut år till år. Det kan gå tre till fem år innan de nyttjar Fjäternvålen fullt ut som de gjort historiskt, men det anses vara viktiga reservbetesmarker för renarna.

En av anledningarna till att markanvändningen ser olika ut år till år är klimatförändringarna. Det kan enligt samebyn bli en vinter när det blir låst läge i skogen och då måste fjällområdena kunna nyttjas. Markerna inom Fjäternvålen nyttjas mest under våren och vintern. Samebyn uppger att markerna inom Fjäternvålen även nyttjas till viss del under sommar och höst. Som tidigare nämnts ska samebyn söka avtal för att använda formella reservbetesområden. Det innebär att det ska finnas avtal tecknade med berörda markägare för att samebyn ska ha rätt att använda betesområden utanför den ordinarie tid för vinterbetet, det vill säga 1 oktober till 30 april.

4.7. Renskötselrätten som ett allmänt och enskilt intresse

Rätten till renskötsel ska tillförsäkras för varje enskild sameby när det sker olika åtgärder inom marker där en sådan rätt föreligger. Renskötselrätten är både en enskild rätt för varje medlem, men renskötselrätten utgör också en kollektiv rätt för hela samebyn att använda mark och vattenområden.

Rennäringen består av både ett enskilt och ett allmänt intresse. Det enskilda intresset innebär att renskötselrätten är en civil rättighet. Berörd sameby är innehavare av särskild rätt, vilket innebär en rätt att delta i samråd. Berörd sameby ska själv bevaka och framföra sina synpunkter. Rätt till samråd framgår bland annat av följande:

- 5. kap 12 § PBL angående samråd om ett planförslag, plan- och bygglagen (2010:900) (PBL).
- Rennärlingslagen (1971:437) (RNL) 32 § RNL om upplåtelser på statens mark (framgår av rennäringsförordningen att LS ska pröva denna fråga).
- Skogsvårdslagen (1979:429) (SKV) Skogsstyrelsens allmänna råd. 20 § SVL handlar om samråd med berörd sameby inom samebyns året-runt marker. Rekommendationen för samråd inom vinterbetesmarkerna finns i Skogsstyrelsens allmänna råd till 31 § Skogsvårdslagen. Samrådskravet bara gäller inom åretruntmarkerna. Inom vinterbetesmarkerna uppställs inget sådant krav.
- Fastighetsbildningslagen (1970:988) (FBL) Lantmäterimyndigheten (LM) är enligt 4 kap. 25 § första stycket fjärde meningen skyldig att vid behov samråda med de myndigheter som berörs av åtgärden. Skyldigheten att samråda har i första hand en viktig uppgift att fylla för att allmänna intressen ska kunna belysas. Även enskilda intressen kan påkalla att LM samråder med andra myndigheter, exempelvis Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen. Samebyn kan i egenskap av sakägare och berörd överklaga besluten.

Renskötselrätten är även ett allmänt intresse, vilket framgår av Miljöbalkens (MB) 3 kap om god hushållning med mark- och vatten. Av 3 kapitlet i MB framgår grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden. En avvägning ska göras för att uppnå en god hushållning med mark- och vattenområden utifrån de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till dess läge, beskaffenhet och föreliggande behov, 3 kap. 1 § MB. Statliga myndigheter ska göra en avvägning mellan olika intressen och bevaka dessa, det är inte samebyns uppgift att bevaka det allmänna intresset. Exempelvis ska ett allmänt intresse för friluftsliv, naturvård och vindkraft vägas mot renskötsel som ett allmänt intresse. I 6 kap. MB återfinns reglerna om MKB och samråd. Den som avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kräver tillstånd eller beslut om tillåtlighet ska samråda med enskilda som kan antas bli särskilt berörda. I områden som berör rennäringsen ska samebyn räknas som enskild som är särskilt berörd.

4.8. Riksintresseområden i Fjätervålen

Trots att majoriteten av planområdet ligger utanför kärnområdet måste det tas hänsyn till att markanvändningen är dynamisk och är känslig för yttre faktorer även utanför ett visst geografiskt område som utgör ett riksintresseområde. Exempelvis kan yttre faktorer såsom väder påverka betestillgången och då kan reservbetesområden behöva användas i större utsträckning. Större delar av Städdjan-Nipfjällets naturreservat är utpekade som riksintresse för rennäringsen. Nedan ges en mer ingående förklaring hur markerna används i fjällområdet omkring Fjätervålen.

Figur 5. De gula pilarna visar exempel på utpekade områden som används av samebyn. Nedan görs en förklaring hur dessa områden används.²

Nipfjället

Bedöms extra viktigt då det är ett uppsamlingsområde och trivselland där betesområdet är av stor vikt under förvinter och vårvinter. I Nipfjället stannar ofta tjurar under sommar, förhöst och förvinter. Området används som reservbete under vintrar då annat vinterbete är låst.

Gammelsätervallen

Området är ett vinterbetesområde med bra bete och betes ro. Inom området finns trivselland och uppsamlingsområde. Området betas främst under tiden januari till april.

²<http://ext-dokument.lansstyrelsen.se/Gemensamt/Geodata/Externa%20dokument/REN/Omr%C3%A5desbeskrivningar%20av%20riksintresse%20%C3%B6r%20ren%C3%A4ring.pdf>.

Städjan

I markanvändningsredovisningen framgår att en viktig flyttled till vinterbetesmarkerna finns från Höstet, över Slagabäckstöten, Nipfjället och vidare mot Städjan, vilket är en av alla flyttleder som ska skyddas. Utfodringsplats finns för stödutfodring av renarna på vinterbetesmarkerna mellan Nipfjället och Städjan.

Foskdalsvallen

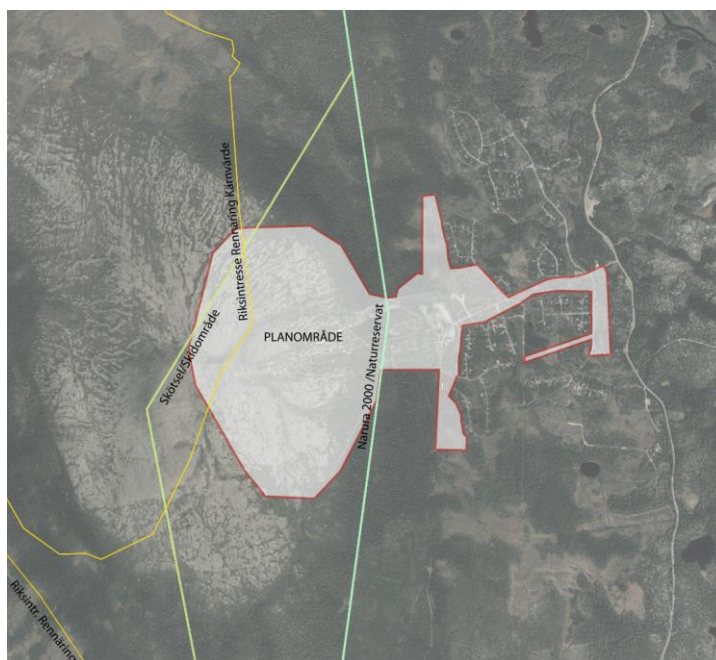
Området utgörs av ett trivselland, där finns också flera anläggningar. Gudmunsåsen/Foskvallen är ett viktigt uppsamlingsområde och en knypunkt mellan vinterbete och övriga områden. Här samlas renarna inför flytt mellan vinter och vårland. Ett flertal flyttleder strålar samman i området.

Fjätervålen

I dokumentet från Länsstyrelsen ges ingen förklaring hur markerna i Fjätervålen används. Dessa uppgifter har i stället hämtats från markanvändningsredovisningen samt från möten med samebyn. Av markanvändningsredovisningen och uppgifter från samebyn används markerna under vintern och vårvin- tern samt även under sommaren. Fjätervålen ligger inom samebyn vinterbetesmarker. De övriga områ- den som förklarats ovan ligger inom året-runt markerna.

Figur 5. Bifogade kartbild ovan visar planområdet i förhållande till kärnområdet riksintresse för rennåring, innan planförlslaget reviderades 2022.

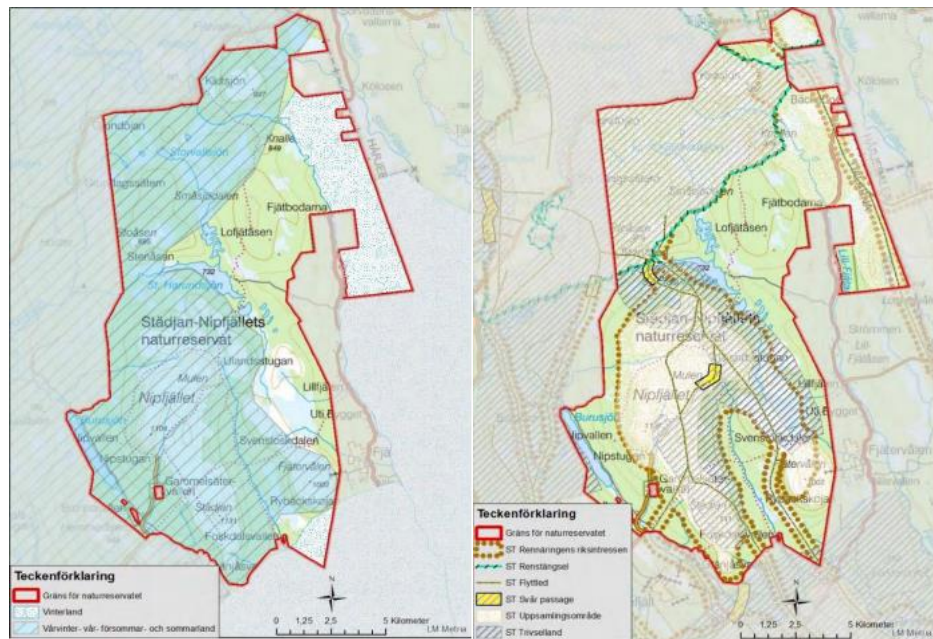
Figur 6. Bifogad kartbild ovan visar reviderat planförlslag 2022, där område av riksintresse för rennåring togs bort. Planen reviderades på nytt 2024 till att inte omfatta de två flyglar med bebyggelse som tidigare berörde skogsområden, samt en transportlift, se nedan.

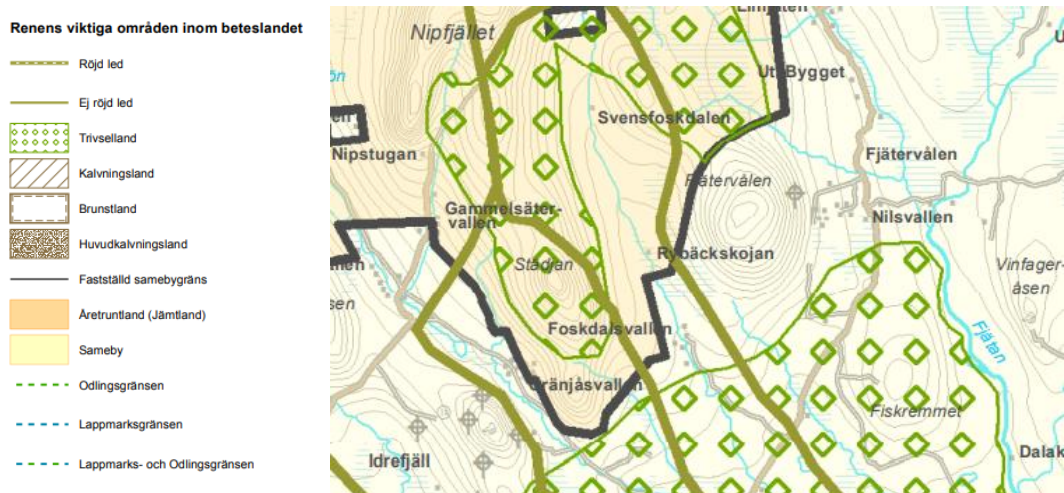
Figur 6.1. Bifogad karta ovan visar ännu ett reviderat planförslag daterat 2024-10-01. Planen har reviderades på nytt 2025 till att inte omfatta de två flyglar med bebyggelse som tidigare berörde skogsområden samt att ett mindre liftområde för barnbacke plockats bort i förslaget.

4.9. Sammanfattning av riksintresseområdena

Merparten av området av den föreslagna planen ligger utanför riksintresseområdena, i synnerhet nu när planen reviderats ännu en gång under 2025. Detta går att utläsa genom nya planförslaget, samt av Sametingets digitala underlag. Av underlag från sametinget framgår att området inte berör det som enligt Sametinget benämns som renens viktiga områden inom beteslandet. Renens viktiga områden inom beteslandet består av kalvningsland, huvudkalvningsland, brunstland och trivselland. Dock behöver även områden utanför riksintresseområden skyddas för att renskötsel ska kunna utövas, både som ett intresse och en rättighet.

Figur 7 och 8. Kartor över rennärings olika anspråk enligt Sametingets digitala underlag. Bilderna visar att delar av detaljplanen ligger inom naturreservatet, och berör som tidigare nämnts en mindre del av riksintresseområdet som utgör kärnområde riksintresse för rennärning. Planen berör ett uppsamlingsområde men ligger utanför område för flyttled och svår passage.

Figur 9. Bilden visar Renens viktiga områden inom beteslandet. Se teckenförklaring.

5. Bedömning av nollalternativets miljöpåverkan

Större delar av skogsområdet inom det arrenderade området som idag utgör det befintliga liftsystemet samt mark omkring den befintliga bebyggelsen i Fjätervålen är redan ianspråktagen, vilket redan påverkar renens vinterbete och samebyns bedrivande av renskötsel i dessa områden sedan 1970-talet. I förhållande till nuläget kommer markanspråket att utökas i en mindre omfattning i nollalternativet. Det som kommer medför ökade störningar är ökad mänsklig aktivitet då antal besökare förväntas öka.

För att förtydliga de störningar som kan förväntas kan zoner tas fram för ett antal påverkansfaktorer. De faktiska påverkansfaktorerna utgör i detta fall en fysisk aktivitet eller etablering av något slag. Hur stort det faktiska influensområde störningen leder till beror på ett antal olika faktorer så som årstid, tidigare påverkan, andra störningskällor samt vilka djur (kvigor eller tjurar) som befinner sig i ett visst område. De påverkansfaktorer som kan redovisas är befintlig bebyggelse, väg, skoterleder, vinterleder och turistanläggningar. Zonerna utgår från en studie av Skarin och Åhman (2014) och ska inte tolkas som om renarna helt undviker området eller som om zonerna är statiska. Det används för att göra en övergripande bedömning av sådant som indikerar på ökade kumulativa effekter av störningar.

Som det ser ut i dagsläget och som det även väntas vara i nollalternativet är det svårast att finna någon tydlig styrning av de människor som besöker Fjätervålen, i synnerhet de som befinner sig utanför ledssystem uppe på fjällen, vilket i sig kan leda till störningzoner. Tillsammans med störningzoner från bo-städer och anläggningar för turism uppstår det störningar när renarna betar i området samt när det är år med större brist på bete för djuren. Om tillgången till vinterbete är begränsat, och det är stor mänsklig aktivitet i kombination med skogsavverkning får det sett till nollalternativet, negativa konsekvenser för samebyn att bedriva rennäringen i en sammanhållen årscykel. På grund av befintlig verksam finns det redan idag störningar i området. Dessa befintliga störningszoner är i nuläget och i nollalternativet svåra att bedöma.

5.1 Effektbedömning

Det finns en mängd olika störningar som påverkar samebyns verksamhet. Samebyn har inom olika områden olika förutsättningar och påverkas i olika grad av intrång inom olika renskötselområde. En del av påverkan är friluftsliv och turistverksamhet. Den mänskliga närvaron leder till att renarna kan undvika betesområden som anses viktiga, samt att det kan skingra renhjordar, vilket i sin tur direkt försvårar renskötseln. Exploateringar kan ta viktiga betesområden i anspråk, vilket både leder till att landskapet fragmenteras och att direkta betesförluster sker. Befintliga järnvägar och bilvägar samt större och nya exploateringar kan skapa svårigheter för renarna att förflytta sig i enlighet med årstidscykeln och kan påverka renens behov av bete.

Den största konflikten i nollalternativet är framför allt att riksintresse för friluftsliv samt det rörliga friluftslivet är beläget inom områden för vinterbete och riksintresseområde för rennäring. Det är ofta områden som ligger mellan olika riksintressen som kan utgöra en viktig funktion. Exempelvis hur riksintresseområden knyts ihop och fortsatt kan användas på ett sätt att det inte innebär olägenhet för renskötseln i Fjätervålen kopplat till andra viktiga områden för renskötselrätten.

Inom områden finns mänsklig aktivitet, vilket i nollalternativet förväntas öka och i sin tur leda till störningar för rennäringen. De funktionella sambanden anses dock inte brytas eller försvagas ytterligare så

länge det finns en styrning av de människor som rör sig upp på fjällen. Bolaget har uppgett att det antas vara ca 70-90 människor som kommer besöka toppstugan varje dag. Ansvariga myndigheter är därför skyldiga att tillvarata rennärningen som ett allmänt och ett enskilt intresse. Risken för negativ påverkan blir mindre om det kommer att finnas en bra kontroll av ledsystemen från Länsstyrelsen rent övergripande på fjällen och på så sätt kan det uppstå en liten negativ konsekvens i stället för att den negativa konsekvensen blir mer märkbar för samebyn.

Sett till att befintliga nedfarter i dagsläget redan berör en mindre del av ett riksintresseområde för rennärning bedöms även här att en liten negativ effekt uppstår för rennärningen. Sammanfattningsvis görs bedömningen att det finns risk för liten negativ effekt för rennärningen i nollalternativet.

6. Bedömning av planförslagets påverkan på rennärningen

Fjätervålen ligger inom Idre Nya samebys vinterbetesmarker. Fjätervålen grundades redan på 1960-talet och är sedan en lång tid tillbaka redan exploaterat vilket innebär att stora markområden redan är ianspråktaga sedan den första exploateringen av fjälldalen på 1970-talet. De första byggnaderna för bostadsändamål uppfördes på 1970-talet och den första liften anlades 1976. 1983 bildades Fjätervålen Skidlift AB, nuvarande Fjätervålen AB.

Det finns en redan befintlig påverkan på renskötseln i Fjätervålen idag. Det föreligger redan så kallade störningszoner vilket det måste tas hänsyn till. Dock kommer planen leda till förändringar av markanvändningen. Trots att den befintliga markanvändningen till största del redan idag använts för turism och friluftsliv kommer detta område att öka, vilket i sig kan leda till ökade störningszoner.

Den befintliga markanvändningen i området består till stor del av den befintliga skidanläggningen samt rennärningen. Det nya planförslaget innebär bland annat att nya liftar, bland annat att en stolslift, nya nedfarter samt toppstuga ska anläggas uppe på fjället. Det planeras även för året-runt verksamhet som bland annat innebär att det kommer finnas behov av att anlägga mountainbike- och vandringsleder. Dock kommer detta mestadels ske inom befintliga nedfarter där betesrätten redan är påverkad. Stolliften kommer att kopplas till den befintliga liften, samt att de nya skidnedfarterna kommer att anläggas intill befintligt liftsystem. Större områden som berör stolliften samt skidnedfarter används redan idag för skidåkning.

I tidigare planförslag skulle ny väg anläggas, men sedan planen reviderats 2025 kommer befintlig traktörväg att användas upp till toppen. Servicevägen kommer användas både vid anläggningsfasen för att transportera material till anläggningen samt när toppstugan står färdigställd. När människor sommartid ska vandra och ta sig upp till toppstugan kommer denna befintliga väg att användas upp till toppen. Bolaget gör bedömningen att ca 70-90 personer per dygn kommer att besöka toppstugan.

Efter genomförandet av planförslaget, så som det såg ut innan planen reviderades 2025, skulle vidare vissa skogsområden tas i anspråk i delar av detaljplaneområdet där det planeras för nybyggnation av bostäder. Där gjordes tidigare bedömningen att det kommer uppstå en mer intensiv användning av området, specifikt under vintersäsongen. Planen har nu reviderats ytterligare och de flyglar där det tidigare planerades bebyggelse, har plockats bort från det nya planförslaget, vilket gör att inga skogsområden berörs i dessa delar. Där det finns mindre skogsområden, finns det redan befintliga byggnationer i anslutning, och det föreligger redan en viss störning i närområdet. Exempelvis kommer ytor som ligger mellan redan befintliga byggnader att nyttjas för uppförandet av nya byggnader. Bedömningen blir att det redan idag föreligger en störning och en konflikt mellan det rörliga friluftslivet och riksintresset för friluftsliv med riksintresset för rennäringen.

Dessutom har en större revidering gjorts gällande toppstugans placering. Toppstugans placering har reviderats och planeras att uppföras inom befintligt liftsystem och nedanför toppen av liftens högsta punkt. Detta får betydelse och ska tas med i den sammantagna effektbedömningen.

6.1 Effektbedömning

Både i planförslaget och nollalternativet finns en konflikt mellan renskötselrätten, det rörliga friluftslivet och riksintresse för friluftsliv. Antal besökare i området kommer att öka, sett till nollalternativet kommer stora delar av vinterbetesmarkerna bli påverkade av mänsklig aktivitet, vilket sker oberoende av projektet eller planen.

I närheten av samt inom planområdet pågår redan befintlig störning. Bebyggelse, skidanläggningar, bilvägar eller friluftsliv är exempel på åtgärder som påverkar samebyns förutsättningar att använda ett visst område. Det är viktigt att i ett första skede utreda befintlig påverkan enligt följande:

Området är redan stört av befintliga verksamheter vilket gör att samebyns verksamhet bara kan utövas i begränsad omfattning. Frågan är om de kommande störningarna tillför något kumulativt, sett till de befintliga störningarna som redan påverkar renskötseln. Det svåra är att bedöma de störningszoner som kan uppstå till följd av planen, både under byggskede och driftskede.

I Fjätervålen finns redan skidpister, längdskidspår, skoter- och vandringsleder samt befintlig bebyggelse och allmänna vägar, där störningszonerna skulle kunna komma att överlappa varandra. Det är också där störningzonerna redan finns som planen planeras. Planen har dessutom reviderats till att nya markanspråk minimeras då ingen ny serviceväg kommer anläggas och där befintlig liftgata kommer att användas för att förlägga ledningar och uppföra stolpfundament. Det leder till bedömningen att den mark som tas i anspråk till följd av det nya lift- och nedfartssystemet samt bebyggelsen i stort inte har någon större negativ påverkan på rennäringen, eftersom det sannolikt redan föreligger en undvikelseffekt för renarna i området.

Nya nedfarter/liftar i norr och söder har tagits bort i det nya planförslaget efter samråd med samebyn. Efter att planen nu har reviderats under 2025 görs nu bedömningen att ytterligare skadeförebyggande åtgärder har vidtagits av bolaget. Den viktigaste förändringen gällande effektbedömningen gäller framför allt att den tidigare förslagna vägen upp till toppen inte kommer att anläggas och att en befintlig traktorväg i stället kommer att nyttjas under detaljplanens olika faser.

Viktiga skogsområden med höga naturvärden har plockats bort från planförslaget och idag berörs endast ett mindre skogsområde med uppskattningsvis ett 40-tal träd som dessutom ligger längre ned i befintligt backområde. Toppstugan har dessutom i det senaste planförslaget förflyttats ned till befintligt backområde, nedanför toppen av befintlig samt ny lift.

Sommartid kommer människor styras till att använda befintlig väg upp till fjällen samt för att ansluta till den toppstuga som ska anläggas inom befintligt liftsystem och intill befintlig liftgata, för att uppnå minsta möjliga påverkan på rennäringen i området. Planen kommer att möjliggöra att destinationen koncentreras och vidareutvecklas där den faktiskt är belägen, i stället för att ta orörda fjällområden i anspråk. På så sätt koncentreras störningen till de områden där det redan finns befintliga störningar. Nya pister och liftar som planeras kommer att ske inom samt intill befintligt skidsystem. Större områden som berör stolliften samt skidnedfarter används redan idag för skidåkning.

Ett större markanspråk, bebyggelse och mer människor i rörelse i planförslaget måste dock tas med i den slutliga bedömningen. Precis som i nollalternativet kan det finnas risk för mer utbredda störningzoner och att det uppstår negativa kumulativa effekter i och med planförslaget, i de fall renarna betar i området samt när det är år med större brist på bete för djuren. Om tillgången till vinterbete är begränsat får det kopplat till planförslaget negativa konsekvenser för samebyn att bedriva rennäringen i en sammanhållen årscykel.

Effekterna av mer mänsklig aktivitet kan leda till större undvikelseeffekter än tidigare eller att renarna rör sig snabbare förbi dessa områden. Detta i sig kan göra att renarna inte kan tillgodogöra sig det bete som finns i området i den utsträckning som krävs. Markanvändningen är dessutom dynamisk och är känslig för yttre faktorer, även utanför ett visst geografiskt område som utgör ett riksintresseområde. Exempelvis kan yttre faktorer såsom väder påverka betestillgången och då kan reservbetesområden behöva användas i större utsträckning.

Det är viktigt att en tydlig dialog förs för att minska den negativa påverkan på renskötseln, vilket har skett genom hela processen och kommer fortsatt att ske framgent. Dialog bör även föras med samebyn innan skog ska avverkas, eller innan markberedning ska ske inom detaljplaneområdet då det i sig leder till ett direkt betesbortfall. Bolaget har tillsammans med samebyn tagit fram avtal som reglerar dessa delar och säkerställer att minska skada och eventuella direkta betesbortfall.

Bolaget har aktivt arbetat med Länsstyrelsen för att under sommartid leda människor till befintliga stigar och minska störningen uppe på fjällen. Bland annat togs det fram en ny led på södra sidan av fjällen, Foskdalsvallsleden som kommer att användas. Genom att styra människor inom dessa delar av fjällen, sker minsta möjliga påverkan på rennärningen.

Även om en åtgärd vidtas inom en mindre del av ett riksintresseområde eller strax utanför ett riksintresseområde kan det innebära påtaglig skada på riksintresset och därigenom vara otillåten. Det ska enligt förarbetena inte vara avgörande om en åtgärd är lokaliserad inom eller utanför ett visst riksintresseområde. Det är åtgärdens konsekvenser för riksintressets värden och egenskaper som ska bedömas (jfr prop. 2985/86:3 s. 117 f.). Det går inte att ange inom vilka avstånd som påtaglig skada kan uppstå. Det beror på det riksintressanta områdets känslighet, störningskällans omfattning och i vilken mån t.ex. topografin påverkar störningens spridning.

Gällande bedömningen av planförslaget kopplat till det funktionella sambandet, är det viktigt att befintliga vinterbetesområden för rennärning fortsatt kan användas på ett sätt att det inte innebär olägenhet för renskötseln i Fjätersvålen. Det är riksintresset mellan andra riksintresseområden som utgör områdenas viktiga funktion. Förutsättningen att bedriva rennärning i området kan komma att påverkas om funktionella samband bryts mellan å andra sidan rennärningens kärnområde som berörs inom den övre delen av planen, tillsammans med andra viktiga delar av kärnområden inom året-runt markerna, exempelvis på Nipfjället och Städdjan. Exempelvis är Nipfjället ett uppsamlingsområde och trivselland där betesområdet är av stor vikt under förvinter och vårvinter. I området stannar ofta tjurar under sommar, förhöst och förvinter. Området används som reservbete under vintrar då annat vinterbete är låst. Det är viktigt att de flyttleder som finns fortsatt skyddas, exempelvis flyttleden från Höstet, över Slagabäckstöten, Nipfjället och vidare mot Städdjan. Markerna omkring flyttlederna utgör bra betesområden och samebyn strävar efter att hushålla med betet i dessa områden.

En del av planområdet ligger inom riksintresseområde för rennärning enligt 3 kap. miljöbalken (MB) i anslutning till planområdets norra del. Planen berör ett kärnområde för riksintresset rennärning enligt 3 kap. 5 § MB. Här görs dock bedömningen att ingen påtaglig skada uppstår till följd av planförslaget. Den planerade toppstugan ligger inte inom detta riksintresseområde och har dessutom flyttats ned i backområdet ytterligare, vilket får betydelse för den slutliga effektbedömningen. Det är endast ett mindre område av norra delen av planen som ligger inom detta riksintresseområde. Dessutom kommer det ske väldigt lite avverkning inom planområdet, både sett till anläggandet av den nya liften samt nya byggnader, vilket inte påverkas betet på så sätt att det blir stora, direkta markbortfall. Det är endast en liten del skog som kommer behöva tas bort, eftersom planen har reviderats.

Där det tidigare planerats bebyggelse i skogsområden, kommer det inte längre att detaljplanläggas och det kommer ske minsta möjliga skada på skog. Detta ska givetvis tas med i den slutliga

effektbedömningen, då det inte sker några större betesbortfall. Där det detaljpaneläggs är stora delar av den totala markytan på ett eller annat sätt redan ianspråktaget.

Trots att mindre avverkningar kommer ske, är det viktigt att bolaget fortsatt för dialog med samebyn och de bli informerade om aktuella, mindre avverkningar. De områden där ett antal träd kommer att tas bort är intill befintlig liftgata, där ny lift ska anläggas. Dock sker det inom befintligt liftsystem där renarna inte uppehåller sig eller betar.

Bedömningen att ingen påtaglig skada uppstår till följd av planförslaget grundar sig också i att bybebyggelse koncentreras till befintlig bebyggelse samt att planen vid ett flertal tillfällen har reviderats till att minsta möjliga skada sker på rennaringen i området.

Här görs bedömningen att effekterna bli mindre än tidigare, från måttliga till en liten negativ effekt på grund av att det funktionella sambandet inte bryts. Det funktionella sambandet får anses till en viss del redan försvagat då stora markområden redan är ianspråktaga sedan den första exploateringen av fjälldalen på 1970-talet.

För att det funktionella sambandet inte ska riskeras försvagas ytterligare är det viktigt att det sker en tydlig styrning av människor på fjällen. Länsstyrelsen anser att det är extra viktigt med styrning av människor på fjällen under sommartid. Därav är det viktigt att befintliga stigar och skidspår användas. Det är ytterst viktigt att människor använder sig av den nyanlagda Foskdalsvallsleden på den södra sidan av fjällen. Under vintertid finns det dock en tydlig styrning av människor, då de allra flesta håller sig till liftsystemen och längdsskidspåren.

Majoriteten av besökarna inom naturreservatet sommartid är idag i Grövelsjön, Fulufjället på Städjan och Nipfjället och har varit så under en lång tid. I Fjätervålen används idag de längdsskidspår och stigar som finns och människor bedöms hålla sig inom dessa områden.

I planförslaget utgör liftsystemets övre del den största påverkan, men liftsystemet och dess nya lift kommer inte sträcka sig längre upp på fjället än vad den gör idag. Den planerade bebyggelsen koncentreras till befintlig nedfart och flyttas på så sätt ifrån det utmärkta kärnområdet. Idag utgör redan större delar av backområdet ett uppsamlingsområde för renar men skidverksamhet har bedrivits i området sedan 1970-talet. Bedömningen blir att samebyns möjlighet att bedriva rennaring inom en sammanhållen årscykel inte bryts. För att det funktionella sambandet inte ska försvagas ytterligare är det viktigt att det fortsatt sker en tydlig styrning av människor på fjällen, vilket bolaget arbetar aktivt med under de senaste åren.

De stigar, längdsskidspår eller traktorspår med mera blir i synnerhet viktiga i de fall det är större brist på bete för djuren rent övergripande på fjällen eller i olika skogsområden, exempelvis på grund av

klimatförändringarna. Nederbörd, temperatur och vindförhållanden kan oavsett nollalternativet eller planförslaget påverka möjligheten att bedriva rennäring.

Sammanfattningsvis görs bedömningen att det finns risk för liten negativ effekt för rennäringen i planförslaget och därmed liten negativ konsekvens för aspekten rennäring, både som enskild och allmänt intresse. Risken för negativ effekt bedöms dock lite större i jämförelse med nollalternativet, sett till att antal besökare i Fjäternvålen kommer att öka på en mer konstant nivå i förhållande till nollalternativet och att den planerade toppstugan ger en mer stadigvarande vistelse för människor, när toppstugan nu flyttas ned till backområdet är det dock där människor kommer att samlas, och inte högre upp, på fjällen. Det har gjorts en uppskattning att det sommartid endast kommer vara maximalt 70-90 personer per dag som besöker toppstugan. Bedömningen att det sker en liten negativ effekt beror på att det sommartid inte vanligtvis vistas renar i området och att dessa områden är upplåtna som vinterbetesland. Dessutom kommer redan anlagda vandringsleder, stigar och traktorspår att användas.

I Fjäternvålen är rätten till bete begränsat till en viss del av året, i och med att det betraktas som vinterbetesmarker. Enligt samebyn nyttjas markerna inom Fjäternvålen mest under våren och vårvintern men även hösten. Samebyn uppger att markerna inom Fjäternvålen endast nyttjas en liten del sommartid. Det måste ges betydelse när effektbedömningen görs. Fjäternvålen är en fjälldestination där det skett stadigvarande vistelse för människor uppe på fjället och i låglandet och har så skett sedan 1970-talet.

7. Förebyggande och skadelindrande åtgärder

- Planen har reviderats till att innefatta minsta möjliga påverkan på skogsmark. Endast ett antal mindre träd kommer avverkas. Framför allt för att anlägga ny lift intill redan befintlig lift där inga renar vistas.
- Planen har reviderats till att påverka mindre riksintresseområde och berör inte kärnområde, riksintresse rennäring. Toppstugans placering har reviderats till att uppföras i befintlig skidnedsfart och placeras långt nedanför toppen och nedanför befintlig samt ny liftgata. På så vis undviks det uppsamlingsområde som finns högre upp på fjället och toppstugan placeras i befintligt backområde.
- Fjäternvålen AB har i så stor utsträckning som möjligt undvikit områden som omfattas av rennäringens riksintresseanspråk. Fjäternvålen AB koncentrerar ny bebyggelse i strategiska lägen i anslutning till redan befintlig bebyggelse samt förtätar befintligt byggda områden så att områden med stora naturvärden kan behållas utan att påverkan blir alltför stor. Planen har under

framtagandet anpassats till att ge mindre miljöpåverkan. Ytterligare nedfarter/liftar i norr och söder har tagits bort.

- I Fjätervålen är rätten till bete begränsat till en viss del av året, i och med att det betraktas som vinterbetesmarker. Enligt samebyn nyttjas markerna inom Fjätervålen mest under våren och vårvintern men även hösten. Samebyn uppger att markerna inom Fjätervålen även nyttjas en liten del sommartid. I dialog med samebyn kan exempelvis kommunen teckna avtal som kan ge samebyn rätt att använda betesområden utanför den ordinarie tiden för vinterbetet, eller inom fastigheter där vinterbetesrätten inte är fastställd. På så vis kan vissa marker nyttjas större delen av året och inte bara under oktober till april månad samt att det tillskapas fler markområden för betesrätt. Kommunen kan på detta sätt kompensera samebyn, då det är kommunen som driver planarbetet. Detta fungerar som en skyddsåtgärd för samebyn, synnerhet då väder påverkar betestillgången, eftersom reservbetesområden då kan behöva användas i större utsträckning. På mötet med samebyn den 14 september 2022 uppgav samebyn att det finns enskilda avtal med markägare, bland annat ett större skogsbolag.
- Redan idag berörs ett uppsamlingsområde inom samebyn. Uppsamlingsområdet utgör idag största delen av de befintliga skidnedfarterna. Det är viktigt att säkerställa att det vidtas skyddsåtgärder för att planen inte påverkar rennäringen mer negativt än vad som bedöms i rennäringanalysen. Det är viktigt att fortsatt markanvändning i riksintresseområdena och andra viktiga betesområden säkerställs. Det är viktigt att övriga områden på fjällen skyddas för att renskötseln ska klara viktiga förflyttningar mellan olika betesområden. Dokumentation visar att det redan idag och sedan en längre tid tillbaka sker stödfodring kring Fjätervålen. Det är därför viktigt att fortsatt säkra tillgången till bete i den utsträckning planen påverkar eventuella betesområden och att samebyn får god tid på sig att planera för fortsatt stödfodring i den utsträckning som är nödvändig.
- Vidare är det viktigt att inom områden av riksintresse försöka styra att den mänskliga aktiviteten inte blir för utspridd. Detta arbetar bolaget aktivt med. 2025 anlades en ny led Foskdalsvallsleden på södra sidan om fjällen.
- Befintlig traktorväg i backe används vid anläggande och drift av toppstuga. Bolaget styr människor till att gå upp efter traktorväg som idag används som serviceväg vid toppbesök.
- Bolaget fortsätter säkerställa att befintliga skoter- och vandringsleder, skidspår och traktorvägar används. Bolaget har fortsatt en bra och tydlig dialog med Länsstyrelsen om att etablera vandringsleder från Fjätervålen och vidare upp på fjället, för anslutning till reservatet. Det är

viktigt att Fjätersvålen AB är med i diskussioner kring stängning/omdragning av leder med ansvariga myndigheter för att minska påverkan på områden som omfattas av rennäringens riksintresseanspråk.

- Antalet besökare kommer öka generellt i Idreområdet, oavsett om Fjätersvålen utvecklas. Bolaget vill verka för att alla aktörer samarbetar för att hitta nya lösningar. Bolaget vill exempelvis möjliggöra för fler leder och utflyktsmål, för att på så sätt skapa en större spridning av människor och styra dessa på fjällen. Då Naturum kräver statligt engagemang eller ägande i de flesta fall har bolaget som ambition att ordna ett slags infocenter om naturreservatet och den lokala naturen och kulturen, tillsammans med Länsstyrelsen. Infocentret ska syfta till att främja kunskapen om samisk historia och kultur, men även belysa övriga naturvärden och på så sätt gynna ett hållbart nyttjande av naturreservatet. Detta behöver ske i samråd med Idre Nya Sameby.
- Fjätersvålen AB är drivande till att vilja öka kunskapen om rennäringen och informera om fler försiktighetsåtgärder och hur man som besökare ska bete sig i naturen. Detta finns med i bolagets vision och utgör ett mycket viktigt inslag.
- Arbeta aktivt med att styra människor sommartid. Det pågår redan dialog med Länsstyrelsen och bolaget är positiv till att göra i ordning fler vandringsleder, där det redan finns gamla stigar och leder i befintliga längdspår, detta för att styra besökarna även under sommarsäsongen. Under vintertid finns det redan idag en tydlig styrning av människor, då de allra flesta håller sig till liftsystemen och längdsskidspåren, vilket i sig fungerar som en förebyggande och skadelindrande åtgärd.

8. Översiktsplan

I Översiktsplanen från 2019 pekas Fjätervålen ut som ett område för fortsatt exploatering. Fjätervålen ska ses som ett område som ska kunna bidra till utvecklingen av turismen och friluftslivet i kommunen. Översiktsplanen redovisar de riksintressen som finns i kommunen. Till varje riksintresseanspråk finns också en beskrivning av kommunens syn på anspråket.

Sedan samrådsskedet har översiktsplanens avsnitt om riksintressen inte kompletterats gällande riksintresset för friluvsliv och det rörliga friluftslivet i Fjätervålen. Det nämns att Fjätervålen ska bidra till utvecklingen av turismen och friluftslivet i kommunen. Länsstyrelsen får anses ha gjort bedömningen att kommunen på ett bra sätt har tagit hänsyn till samtliga riksintressen i översiktsplanen och hur dessa har vägts mot varandra, då det inte finns nämnt något annat i granskningsyttrandet.³

I Översiktsplanen för Älvdalens kommun från 2019 framgår att det ska tas särskild hänsyn till rennäringens behov inom områden av riksintresse för rennäring, vilket har gjorts i denna analys. Det ska finnas grundläggande förutsättningar för att bedriva renskötsel. Vid bedömning av renskötselns behov ska hänsyn tas till alternativa betesområden, flyttningsleder och sammanhängande betesområden under de olika årstiderna. (Prop. 1985/86:3 s. 57 och 161). Den planerade exploateringen inom Fjätervålen ligger delvis inom riksintresseområdet för rennäring som kommer att påverkas. Dessa områden anses ha ett högre värde, men riksintresseområdena bedöms ändå behålla sin funktion.

Kommunen håller just nu på att försöka ta fram en ny fördjupad översiktplan där det nyligen beslutats att rennäringen ska utredas särskilt och övergripande inom hela kommunen. Detta framtida arbete är dock en separat process som inte påverkar det nuvarande detaljplanearbetet i Fjätervålen.

Umeå 2022-10-27 Uppdaterad 2026-02-04

Wahmali Björn

³[https://www.alvdalen.se/download/18.11bce16716e44cbdee162536/1575019257572/%C3%96versiktsplan%20%C3%84lvdalen%202019%20-%20Laga%20kraft%20\(Komprimerad\).pdf](https://www.alvdalen.se/download/18.11bce16716e44cbdee162536/1575019257572/%C3%96versiktsplan%20%C3%84lvdalen%202019%20-%20Laga%20kraft%20(Komprimerad).pdf)